

Stoppa ålfisket och ålutsättningarna

Den europeiska ålen är akut hotad och många av de åtgärder som skulle kunna hjälpa den antingen saknas eller görs för långsamt. De viktigaste åtgärderna för att gynna ålbeståndet är att omgående stoppa allt fiske och upphöra med ålutsättningar, samt att intensifiera arbetet med att ta bort vandringshinder och öppna upp vandringsvägar i inlandsvattnen.

Alla tillgängliga data om den europeiska ålen (*Anguilla anguilla*) visar entydigt att beståndet är i mycket dåligt skick. Arten är rödlistad som akut hotad av Internationella naturvårdsunionen (IUCN) och Internationella havsforskningsrådet (ICES) bedömer att ålbeståndet i dag är så decimerat att allt fiske, inklusive glasålsfiske, bör upphöra. ICES konstaterar också att det saknas vetenskapligt stöd för att utsättningar gynnar beståndets förmåga att reproducera sig.

Samtidigt dödas årligen 6 000-7 000 ton vuxen ål (2020) i Europas kommersiella ålfiske (inklusive ålodlingar). Det motsvarar sex-sju miljoner ålar som annars hade haft en chans att reproducera sig. Därutöver fångas årligen över 100 miljoner ålyngel, som främst går till utsättningar i kust- och inlandsvattnen. Sedan 2010 har en relativt stor andel av Sveriges ålutsättningar gjorts ovanför vattenkraft och dammar, där ålarna har små chanser att bidra till lekvandringen.

REKOMMENDATIONER

- Stoppa omgående allt svenskt ålfiske i enlighet med vetenskapliga rekommendationer.
- Verka för att alla ålfiskande EU-länder snarast upphör med allt ålfiske.
- Upphör med import av glasål samt ålutsättningar i svenska vatten, så länge det saknas vetenskapliga belägg för att glasålsfiske och utsättningar inte skadar lekvandringen och ålbeståndet som helhet.
- Exkludera ålutsättningar från listan över prioriterade åtgärder i Sveriges nationella ålförvaltningsplan och se över gamla vattendomar som kräver ålutsättningar.
- Implementera skyndsamt den nationella planen för moderna miljövillkor för de vattenkraftverk som berörs av den.
- Intensifiera det regionala och lokala arbetet med att ta bort vandringshinder och öppna upp vandringsvägar för naturligt invandrad ål.

Utsättning av ål: en åtgärd utan vetenskapligt stöd

Så gott som all ål som dödas i vattenkraften är utsatt ål

4. Ål som sätts ut i vattendrag som mynnar ut på ostkusten har **svårt att hitta ut ur Östersjön.**

3. Utsättning: I snitt 2,5 miljoner ålyngel per år sattes ut i svenska vatten 2010–2020. Ca 40 % av utsättningarna gjordes ovanför vattenkraft och dammar.

† 4 600 ton

(ca 5 miljoner vuxna ålar) producerades till livsmedel i europeiska ålodlingar under 2020

Blankål

† 195 ton (2020)

5. Ålfiske bedrivs både i inlandsvatten och på lekvandrande blankål som är på väg ut ur Östersjön.

2. Transport till bland annat Sverige för utsättningar och ålodling.

50 ton motsvarande ca 120 miljoner glasålar (2020)

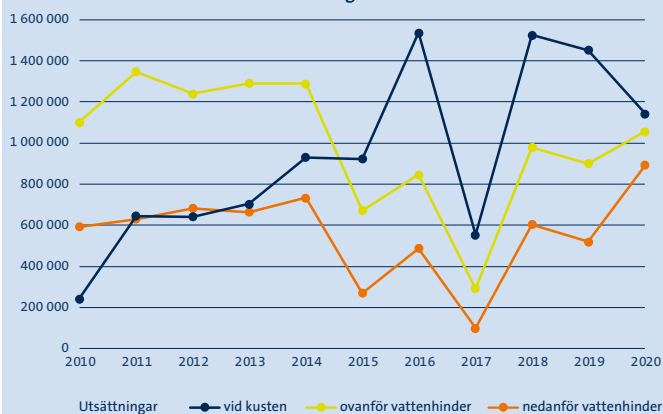

Glasål

1. Glasålsfiske i flodmynnningar i framför allt Biscayabukten.

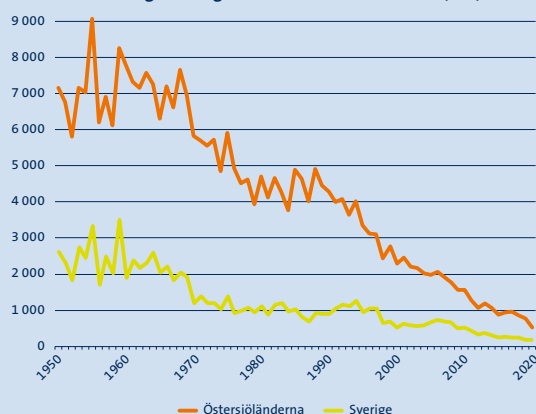
Sverige och andra länder importerar ålyngel för utsättning, trots att det saknas vetenskapligt stöd för att utsättningar gynnar beståndet. Många utsättningar görs ovanför vattenkraftverk och andra vandringshinder där ålarna har mycket små chanser att bidra till lekvandringen. ICES rekommenderar "noll fångst i alla livsmiljöer" inklusive glasålsfiske för utsättning och odling. Ändå bedrivs det fortfarande ett omfattande fiske på ål under nästan hela dess livscykel.

Svenska ålutsättningar 2010–2020

Analysen bygger på data över utsättningar från SLU. Uppgifter om vattenkraftverk och andra kraftrelaterade hinder är hämtade från SMHI:s dammregister och webbplatsen vattenkraft.info. Materialet saknar detaljerade uppgifter om de enskilda kraftverkens verksamhet och storlek, samt om eventuella ålledare eller andra alternativa ålvandringsvägar. Källa: SLU, SMHI och vattenkraft.info

Fångster av gul- och blankål 1950–2020 (ton)

Totala fångster av gul- och blankål i Sverige, Finland, Danmark, Tyskland, Polen, Estland, Lettland och Litauen. I Östersjöregionen har de totala fångsterna av gul- och blankål minskat med drygt 90 procent under de senaste 50 åren, från cirka 7 500 ton per år under 1960-talet till 533 ton år 2020. Den nedåtgående trenden för de svenska fångsterna är något svagare än för Östersjöregionen som helhet. Källa: ICES

Utsättningar ovan vattenkraft

Under åren 2010-2020 sattes i snitt 2,5 miljoner ålyngel per år ut i svenska vatten, enligt data från Sveriges lantbruksuniversitet (SLU). Ungefär 40 procent av ålynglen sattes ut i kustvatten och 60 procent i inlandsvatten. Östersjöcentrums analys av utsättningarna i förhållande till uppgifter från SMHI:s dammregister och hemsidan vattenkraft.info visar att drygt hälften (65 procent) av utsättningarna i inlandsvatten gjordes i vatten ovanför vattenkraftverk eller andra kraftrelaterade vandringshinder.

Det betyder att ungefär 40 procent av Sveriges totala ålutsättningar 2010-2020 gjordes i vatten där ålarna hotas av fiske under hela uppväxttiden och därefter löper mycket stor risk att dödas av vattenkraften när de vill vandra ut till havet igen.

På senare år har andelen svenska utsättningar vid kusten ökat. År 2020 gjordes störst andel av utsättningarna (drygt 1,1 miljoner ålyngel) i kustvatten där det inte finns vattenkraft. Samma år sattes drygt 1 miljon yngel ut i inlandsvatten ovanför vattenkraftshinder och cirka 900 000 yngel i inlandsvatten utan hinder.

Inte en bevarandeåtgärd

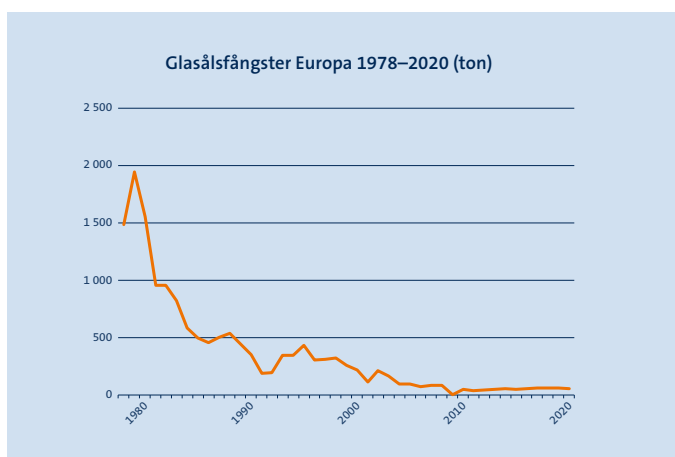
Ålutsättningar i svenska vatten har pågått sedan tidigt 1900-tal. Längre användes ung gulål som fiskats på västkusten. Numera används importerade ålyngel som fiskats i framför allt franska Biscaya-bukten (efter Brexit upphörde importen från brittiska Severn).

Syftet med utsättningarna var tidigare att stötta inlandsfisket och den biologiska mångfalden. Numera ses de främst som en bevarandeåtgärd för att öka utvandringen av blankål i enlighet med EU:s ålförordning och Sveriges nationella ålförvaltningsplan. Enligt ICES saknas det dock vetenskapligt stöd för att utsättningar gynnar ålbeståndet.

Inget överskott av glasål

Systemet med ålutsättningar bygger delvis på antagandet att det finns ett stort överskott av glasål som varje år dör då vattenkraft och annan mänsklig exploatering hindrar dem från att simma upp till sötvattensmiljöer i exempelvis Biscaya-bukten. Med utsättningar "räddas" överskottet av glasål genom att det transporteras till bättre uppväxtmiljöer i till exempel svenska vatten, där de så småningom kan bidra till lekvandringen. Det är dock oklart om det fortfarande finns ett sådant överskott.

Mängden ålyngel som når Europas kustvatten har minskat med drygt 90 procent sedan 1970-talet. I Nordsjöområdet är minskningen över 99 procent. Även fångsterna har minskat, vilket är

Glasålfångster i Europa (Frankrike, Storbritannien, Spanien, Portugal och Italien). De minskade fångsterna av glasål visar på ålens alltmer försämrade status.

FISKET DÖDAR MER ÅL ÄN VATTENKRAFTEN

Havs- och vattenmyndigheten (HaV) och Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) uppskattar att svensk vattenkraft dödade cirka 93 ton ål under 2020. Samma år dödade det svenska ålfiske totalt 195 ton.

ÅL ODLAS FORTFARANDE TILL MAT

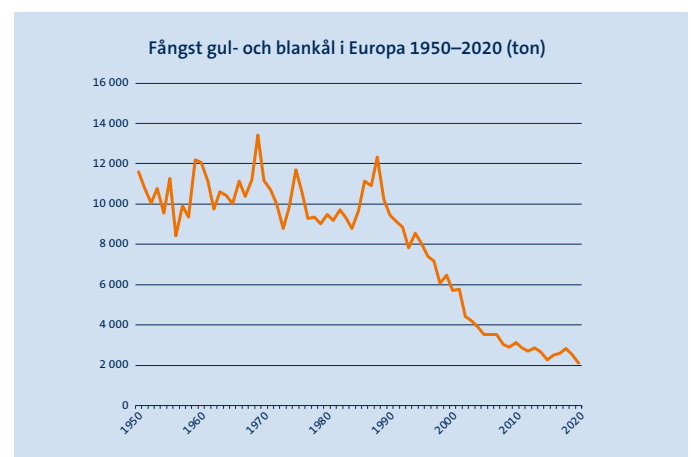
Sverige och flera andra EU-länder importerar varje år stora mängder glasål som odlas till vuxen storlek för att sedan säljas som livsmedel. De europeiska odlingarnas totala produktion nådde 8 000 – 9 000 ton ål per år under mitten av 2000-talet. Därefter sjönk produktionen till cirka 4 600 ton per år (2020), vilket motsvarar omkring fem miljoner vuxna ålar (beräknat på snittvikten 1 kg/ål).

en tydlig indikation på minskad tillgång. I slutet av 1970-talet fångades årligen 1 500-1 900 ton glasål per år, vilket motsvarar minst 3-3,8 miljarder glasålar (beräknat på snittvikten 0,5g/glasål). År 2020 hade fångsterna minskat med uppemot 97 procent, till knappt 60 ton, motsvarande 120 miljoner glasålar. ICES bedömning är nu att ålbeståndet är så svagt att allt fiske, även glasålsfiske för utsättningar, bör upphöra.

Svårt att navigera rätt

Systemet med glasålsfiske och utsättningar kan försämrå ålens förmåga att återvända till Sargassohavet för att föröka sig. År 2021 kom nya rön om att ålen sannolikt använder jordklotets elektromagnetiska fält för att orientera sig. När ållarverna driver med havsströmmarna mot Europa präglas rutten i dem via magnetfältet. Vid återvandringen mot Sargasso 10-15 år senare följer ålarna sitt magnetiska "minne", fast baklänges, för att hitta tillbaka, menar forskare. I så fall finns det risk för att präglingen – och därmed också lekvandringen – störs när ålyngel fångas och transporteras hundratals mil för utsättning.

Förmågan att lekvandra påverkas sannolikt också av var i Sverige ålen sätts ut. De ålar som sätts ut i vatten som mynnar vid ostkusten har svårt att orientera sig. Detta styrks bland annat av ett märkningsförsök i Mälaren där utsatta ålar inte hittade ut till Östersjön igen. I ett annat märkningsförsök i en sjö på Gotland uppvisade utsatta ålar ett förvirrat vandringsbeteende i Östersjön. Sedan 2015 görs den största andelen av Sveriges utsättningar i

De kommersiella fångsterna av gul- och blankål i Europa (inklusive Turkiet, Tunisien och Marocko) har minskat med ungefär 80 procent på några decennier. Fram till början av 1990-talet var de årliga fångsterna i snitt 10 000 ton. År 2020 fångades drygt 2 000 ton. Källa: ICES

havet – dessutom vid västkusten där ålfiske är förbjudet sedan 2012. Ett märkningsförsök i en älv i Bohuslän (naturligt invandrad ål) samt i en halländsk å (både utsatt och naturligt invandrad ål) visade ett adekvat utvandringsbeteende ut till Nordsjön. Resultaten från den halländska ån är dock osäkra eftersom det inte gick att fastställa om de ålar som ”simmade rätt” var utsatta eller naturligt invandrade.

Myten om den katadroma ålen

Ål kallas ofta för en katadrom art, som måste vandra upp i sötvatten för att överleva och växa till sig. Så är dock inte fallet. Uppväxande gul- och blankål är även anpassad till att leva i mindre salta hav. Faktum är att merparten av all ål som kommer naturligt till svenska vatten inte vandrar upp i sötvatten. Detta bekräftas bland annat av en otolitstudie från Öresund och västkusten, där största delen av den lekvandrande ålen som fångades hade levt hela, eller nästan hela, sina liv i brackvatten, det vill säga i havet. Större delen av ålens viktigaste habitat i svenska inlandsvatten stängdes i slutet av 1800-talet och början av 1900-talet då vattenkraften byggdes ut. Därefter kunde ålen inte längre vandra upp (eller ned) i dessa vatten. Trots det har det fångats stora mängder gul- och blankål i Östersjön och Västerhavet under de senaste 100 åren.

Åtgärda vattenkraften – utan fiske

Att öppna ålens vandringsvägar och sötvattensmiljöer är en viktig långsiktig bevarandeåtgärd – framför allt längs Europas västkust och i sydvästra Storbritannien dit de största mängderna ålyngel anländer. Men också i Sverige bör detta göras. I juni 2020 beslutade regeringen att ompröva den svenska vattenkraftens miljövillkor. Förhoppningsvis leder det till att fler sötvattensmiljöer på sikt görs tillgängliga för invandrad ål.

ÅLUTSÄTTNINGAR I SVENSKA VATTEN

Mellan 2,5 och 3 miljoner ålyngel sätts ut i svenska vatten varje år. Merparten görs i statlig regi med stödfinansiering från europeiska havs- och fiskerifonden (EHFF) inom ramen för Sveriges nationella ålförvaltningsplan. Under 2021 gjordes inga statliga utsättningar då det året låg mellan två programperioder för medfinansiering från EHFF.

Andra ålutsättningar, både i inlandsvatten och vid kusten, är villkorade enligt olika vattendomar.

Mindre mängder glasål sätts också ut i vissa inlandsvatten av enskilda fiskevattenägare efter tillståndsprövning av länsstyrelserna.

Största delen av den ål som invandrar naturligt till Sverige växer visserligen upp längs kusten. Men att öka ålens möjligheter att även vandra upp i sjöar och sötvattendrag skulle sannolikt gynna beståndet och lekvandringen ytterligare – förutsatt att det inte tillåts något fiske varken i inlandsvatten eller längs kusten. Detta kan göras genom att till exempel skynda på utrivning av dammar och olönsamma kraftverk, samt förbättra vandringsvägar både upp- och nedströms den befintliga vattenkraften.

Utan utsättningar minskar turbindödligheten

Att riva eller bygga om vattenkraft och restaurera sötvattenshabitat är ett långsamt och kostsamt arbete, och bör i första hand fokuseras till vattendrag som mynnar ut i Västerhavet och ned till Öresund dit den naturligt invandrade ålen anländer från Sargashavet.

Men ålbeståndets akuta situation kräver också snabbt agerande. Den snabbaste och mest effektiva åtgärden för att främja ålens överlevnad och reproduktion är att stoppa allt ålfiske, inklusive glasålsfiske, i enlighet med vetenskapens rekommendationer.

Ungefär 90 procent av all ål i svenska inlandsvatten består av utsatt ål. Följaktligen är i princip all ål som dödas i vattenkraftverkens turbiner i dag utsatt ål. Utan glasålsfiske upphör även ålutsättningarna, vilket skulle leda till en dramatisk minskning av åldödligheten i vattenkraften.

Foto: Tobias Dahlin/azotlibrary.com

ATT ÖVERBRYGGA KLYFTAN MELLAN VETENSKAP OCH POLICY

Detta är en policy brief producerad av Stockholms universitets Östersjöcentrum. Forskare, omvärldsanalytiker och kommunikatörer arbetar tillsammans för att överbrygga klyftan mellan vetenskap och policy.

Vi syntetiserar och analyserar Östersjöforskning samt kommunicerar den i rätt tid till rätt aktör i samhället.

Läs mer: www.su.se/ostersjocentrum

KONTAKT

Henrik Svedäng, forskare
henrik.svedang@su.se

Charles Berkow, omvärldsanalytiker
charles.berkow@su.se